

овладения иностранным языком. -М.: Педагогика, 1991. -224с.

4. Кан-Калик В. А. Учителю о педагогическом общении: Книга для учителя. - М.: Просвещение, 1987. - 190 с.

5. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підручник. / Кол.авторів під керівництвом С.Ю.Ніколаєвої. - К.: Ленвіт, 2002. - 328с.

Кучер С.Л.,
канд.пед.наук, доцент,
Криворізький ДПУ

ХУДОЖНЯ КУЛЬТУРА ВЧИТЕЛЯ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ПОКАЗНИК ЙОГО КОМПЕТЕНТНОСТІ

В статье рассматривается сущность понятия „художественная культура личности” и ее специфика как составная профессиональной компетентности учителя технологий.

The article deals with the “person’s art culture” its pedagogical specific character, us a component of teacher’s of technologies professional competence.

Метою статті є розкриття сутності поняття «художня культура особистості» та педагогічні аспекти її впливу на формування професійної компетентності.

Сьогодні стає усвідомленою потреба суспільства в особистості компетентній, високо духовній, яка розуміє, відчуває прекрасне в оточуючій природі й соціальній дійсності, яка готова до творчої діяльності. Гостро актуально ця проблема постає серед задач виховання та навчання майбутніх вчителів технологій.

Серед найактуальніших принципів перебудови освіти в Україні проголошено відродження національної культури. Вчені і педагоги-практики усвідомлюють роль і місце художньо-творчої діяльності людей у процесі розбудови культури народу, у підготовці компетентних фахівців.

Сучасне наукове поняття “культура людини” визначається як якість особистості, невід’ємна від поняття “культура людства” в цілому. “В широкому розумінні цього слова культурою вважають все, що має людина чи громада людей не від природи, а вже від власного розуму і власної творчості, як в царині матеріальній, так і в духовній...” – відзначає

український культурознавець Д. Антонович [1, с. 17].

Термін “культура” здавна застосовується для позначення того, що зроблено людиною. У сучасному довіднику з філософії зазначається: “культура (від лат. cultura – обробляння, виховання, освіта, вшанування) – сукупність позабіологічних засобів і механізмів людської діяльності, необхідних для адаптації до природного середовища і регуляції суспільного життя” [2, с.576]. Виходячи з такого визначення, культурною можна назвати будь-яку сучасну людину, яка живе у суспільстві, хоча це означатиме скоріше цивілізованість, а не культурність. Актуальним є міркування російського поета О. Блока про те, що культура протистоїть цивілізації: цивілізація є зовнішнім вираженням прогресу і не знає моральних, духовних обмежень; вона “безнаціональна і безмузикальна, в ній немає істинних паростків майбутнього”. Культура ж, на думку Блока, є системою обмежень, обов’язків, саме які можуть формувати духовний світ особистості [3, с. 15]. Таким чином, про культуру людини можна судити за такими показниками, як освіченість, професійна компетентність, духовність, образ життя.

Підвищення інтересу до культурного аспекту виховання молоді в педагогіці зумовлено стрімкістю і масштабністю розростання процесів у суспільстві. “Людина культури” є метою сучасного глобального виховання, згідно Є.В. Бондаревської. Вона вважає, що “людина культури” – це “вільна особистість, здатна до самовизначення у світі культури. Це означає такий тип особистості, ядром якого є суб’єктивні властивості, що визначають міру її свободи, гуманності, духовності, життєтворчості” [4, с.30]. “Свобода” такої особистості забезпечується демократизацією освіти; “гуманність” формується як “вершина моральності, так як в ній любов до людей до всього живого сполучається із милосердям, добротою, здатністю до співпереживання, альтруїзмом... розумінням цінності і неповторності кожної людини” та ін.; “духовність” набувається завдяки освіті, якщо її зміст зорієнтований на загальнолюдські цінності, світову й національну духовну культуру”; “творчість” передбачає, на думку Є.В. Бондаревської, що людина культури мислить варіативно, постійно в пошуках, не задовольняється досягнутим результатом, має розвинене почуття нового, прагнення до продуктивного творення [4, с.30-31].

Створення духовних та матеріальних цінностей, діяльність на благо людства, налагодження гуманних стосунків у суспільстві – всі ці аспекти активності людини спрямовані на розбудову людської культури.

Загальнолюдські, загальнонаціональні цінності відображені, зокрема, в мистецтві, а діяльність по втіленню духовних цінностей в творах мистецтва відбувається в рамках художньої культури як окремої галузі культури.

При визначенні місця естетичної культури в системі духовної культури, А.І. Комарова розглядає поняття “культура” як загальне соціальне явище. На її погляд, духовна культура по відношенню до загальної культури є явищем особливим, і, в свою чергу, естетична культура – явищем одиничним” [5,с.18].

Розглядаючи розвиток естетичної культури особистості як умову формування її духовного світу, А.І. Комарова стверджує: “Естетична культура особистості виражає рівень розвиненості естетичної свідомості, здатність і потребу естетично сприймати дійсність, брати участь в естетичній діяльності, що втілюється в естетичних цінностях” [5,с.19]. Поряд з цим визначенням, нас цікавили погляди дослідниці на “художню культуру”, які полягають у наступному: “найвищим проявом естетичної культури особистості виступає рівень її художньої культури, що виражається у ставленні до мистецтва, світу художніх цінностей” [5, с.96].

Підхід до визначення художньої культури як основного компоненту естетичної культури використаний також і В.В. Журавльовим. Естетична культура, на його думку, концентрує в собі різноманітні способи естетичного освоєння світу людиною в різній діяльності, а художня культура передбачає діяльність у сфері мистецтва. На основі цих положень науковець робить висновок, що художня культура становить ядро естетичної культури [6, с.151-155].

Подібні твердження висловлено і в працях з естетичного виховання Д.М. Кабалевського, який вважав поняття “естетична культура” значно ширшим, ніж поняття “художня культура”. Остання названа ним “власне культурою мистецтва” [7, с.11]. Подібної думки дотримується і А.А.Радугін.

В теоретичних дослідженнях з естетики все більше уваги приділяється педагогічним аспектам художньо-естетичної культури (наприклад, в роботах Л.Т. Левчук, А.А. Радугіна). Так, на думку колективу вітчизняних дослідників естетики (Л.Т. Левчук, Д.Ю. Кучерюк, В.І. Панченко та ін.), система естетичних знань, що формують естетичну свідомість особистості, сприяє розвитку всього комплексу естетичних здібностей особистості. Поряд зі знаннями до структури естетичної свідомості входять: естетичне почуття, естетичний смак, естетичний ідеал, естетичні погляди і теорії [8,

с.48-66]. А.А. Радугін вважає, що “естетична культура особистості означає єдність естетичних знань, переконань, почуттів, навичок, норм діяльності і поведінки” [9, с.225].

А.І. Комарова розглядає формування естетичної культури особистості як “процес вироблення у неї естетичних установок, ціннісних орієнтацій в галузі почуттів, потреб, інтересів, ідеалів і смаків, критеріїв оцінки і принципів естетичного відношення до дійсності” [5, с. 25].

Визначення змісту художньої культури особистості ускладнюється саме тим, що на понятійному рівні вона має багато точок дотику із естетичною культурою. Основним проявом художньої культури особистості (яка в свою чергу є “своєрідним різновидом естетичної культури”) А.А.Радугін вважає сформований художній смак – “естетично значиму властивість особистості, що формується і розвивається в процесі її спілкування з мистецтвом”. Художній смак проявляється у вигляді “безпосередньої здатності особистості до сприйняття творів мистецтва, емоційно-чуттєвого переживання їх змістовно-формальних характеристик і, в кінцевому підсумку, до мотивованої їх оцінки і судження” [9, с.227-228].

Емоційна відзивчивість, чуттєвість людини являється першоумовою для проникнення в художню суть явищ, адже художність – це не лише прекрасне, це екстракт високих почуттів у творі мистецтва або явищі життя. Розуміння мистецтва виховує культуру почуттів людини. Проте, на наш погляд, якості художньої культури особистості повинні виявлятися не лише у сфері “естетичного споживання” і сприймання дійсності, але й у галузі відтворення, створення естетичних цінностей, пропущених через власні почуття.

В дослідженні проблем художньої культури, здійсненому групою науковців (В.І. Мазепа, А.В. Азархін, В.П. Міхальов та ін.) зазначається, що вона розвивається під впливом мистецтва. Але художня культура “оцінюється не тільки здібністю людини до глибокого переживання мистецтва, але і ступінню впливу мистецтва на соціальну активність самої людини. Мистецтво формує гуманістичні ідеали і спонукає людину до їх практичної реалізації” [10, с.7]. Визнано, що виховна функція мистецтва є сьогодні досить важливою, оскільки сприйняття і прийняття людиною загальнолюдських цінностей через мистецтво активно впливає на її життєві принципи, на рівень компетентності, а не лише приносить естетичне задоволення. “Освоєння фундаментального шару художньої культури”, на

думку В.І. Мазепи та групи його співавторів, це – не заучування якихось відомостей з галузі мистецтва, а набуття навичок розуміння мистецтва, роботи з книгою, зосередженого сприйняття серйозної музики, розвиток точності розрізнення кольорових відтінків і творчої уяви [10, с.120].

В наш час найбільш важливою соціально-педагогічною проблемою є вироблення такої системи виховання, що максимально активізувала б особистість до самовдосконалення. Науковці розглядають формування естетичної культури особистості не тільки як результат ззовні спрямованого на неї виховного впливу, але перш за все як процес її саморозвитку і самовиховання [10, с.5]. Вважається, що розвиток художньої культури може стати ефективним засобом виховання вільної, соціально активної, “морально стверджуючої себе особистості”.

Художня культура – це безперечно духовне надбання людини, істотно пов’язане із моральною культурою особистості. Д.М. Кабалевський зазначав, що недооцінка естетичного виховання полягає в тому, що мистецтво ще нерідко розглядається як діяльність тих, хто обрав його своєю професією. А в дійсності мистецтво існує для кожної людини, для всіх людей” [7, с. 38]. Сьогодні всіх, хто причетний до справи виховання молоді, повинно тривожити невміння розрізняти прекрасне в творах мистецтва, оскільки це означає, що людина в чомусь погано розуміє саме життя, не приймає загальнолюдських цінностей.

Значення художньої культури, як вкладу мистецтва в духовну культуру людства, розуміють і підтримують провідні сучасні педагоги. Наголошуючи на виховному потенціалі мистецтва, Л. Масол пов’язувала суттєве оновлення освітніх систем і педагогічних технологій у майбутньому із “глобальною естетизацією навчально-виховного процесу та соціально-педагогічного середовища” [11, с.2]. Поширення естетичної освіченості серед молоді, на думку вчених (Є.А. Басін, Л. Масол, Т. Яркіна та ін.), сприяє підвищенню самооцінки та поваги до оточуючих, поглибленню гуманних принципів у життєдіяльності. Такі завдання є одними з передових у наш час інформатизації, автоматизації, панування номенклатури, уніфікації людської діяльності.

Сучасна ситуація в суспільстві орієнтує освітян на якомога ненав’язливе прилучення молоді до цінностей світової та національної культури. Особливо тонко педагогу потрібно підводити молодь до розуміння та прийняття естетичних ідеалів, смислу художньо-естетичної діяльності,

оскільки це неможливо нав'язати всупереч волі. Тому актуальними для організації процесу формування художньої культури є педагогічні принципи: дитиноцентризму, пріоритету духовних цінностей та поваги до особистості, що має істотний вплив на зростання творчого потенціалу людини.

Художнє виховання є складовою естетичного виховання, так само як і естетична освіта, естетична самоосвіта і самовиховання. Метою естетичного виховання визнано: високий рівень естетичної культури особистості, її здатність до естетичного освоєння дійсності, що підтверджують сучасні педагогічні монографії Н.П. Волкової, М.Д. Касьяненко, С.Г. Карпенчук, Н.П.Фіцули та ін. Особливу увагу в нашому дослідженні приділено питанню саме художнього виховання студентів, в процесі якого формується художня культура особистості.

Результати наукових досліджень, що торкаються проблем формування художньої культури з точки зору психології (Б.Г. Ананьєв, Л.С.Виготський, Л.А. Венгер, А.Н. Леонтьєв, В.І. Киреєнко, Г.С. Костюк та ін.) та педагогіки (Н.Є. Миропольська, В.С. Мухіна, Б.М. Неменський, О.П. Рудницька, Л.В.Шевчук) дозволяють зробити висновок про необхідність створення системи виховання художньої культури особистості кожного та залучення до занять мистецтвом студентів, особливо майбутніх учителів технологій.

Отже, огляд та аналіз наукових досліджень з проблем існування і розвитку художньої культури людини як наукового поняття, дає можливість зробити наступні висновки.

Поняття “художня культура” та “естетична культура” розглядаються як стосовно особистості, так і людства в цілому. Художня культура особистості представляє собою синтез притаманних їй якостей, сформованих внаслідок засвоєння культурних цінностей суспільства. На наш погляд, художня культура людини – це складне особистісне утворення, яке виражає рівень володіння певною системою знань у галузі мистецтва; розвиненості художньо-естетичного бачення оточуючої дійсності; художнього смаку та вияву майстерності у художньо-творчій діяльності.

Таким чином, на основі теоретичного аналізу наукових джерел визначено такі критерії оцінки сформованості художньої культури особистості молоді: наявність у них художньо-естетичного бачення дійсності; володіння певною системою знань у галузі мистецтва; певний рівень сформованості художнього смаку; вияв майстерності у окремих видах художньо-творчої діяльності. Характер усіх складових художньої культури

особистості залежить від того виду мистецтва, в якому вони розвивалися. Зокрема, на заняттях з декоративно-ужиткового профілю якості художньої культури студентів успішно формуються на основі народного мистецтва. Особливості формування художньої культури повинні бути враховані у плануванні і організації педагогічної роботи. Для педагогічної теорії і практики важливо не тільки усвідомлення змісту поняття “художня культура особистості”, але і визначення ефективних шляхів її формування у молоді в сучасних умовах. Про культуру людини можна судити за такими показниками як освіченість, професійна компетентність, духовність, образ життя.

Список використаних джерел

1. Українська культура: Лекції /За ред. Дм. Антоновича. – К.: Либідь, 1993. – 592 с.
2. Философия: Справочник студента /Г.Т.Кириленко, Е.В.Шевцов. – М.: АСТ, 2000. – 672с.
3. Блок А. Об искусстве /Сост. Л.К.Долгополова. – М.: Искусство, 1980. – 503 с.
4. Бондаревская Е.В. Ценностные основания личностно ориентированного воспитания //Педагогика. – 1995. - № 4. – С. 29-36.
5. Комарова А.И. Эстетическая культура личности. – К.: Вища школа, 1988. – 152 с.
6. Журавлев В.В. Мир художественной культуры: М.: Мысль, 1987. – 237 с.
7. Кабалевский Д.Б. Прекрасное пробуждает доброе. – М.: Педагогика, 1973. – 336 с.
8. Эстетика /За заг. ред. Л.Т.Левчук. – К.: Вища школа, 1997. – 399 с.
9. Эстетика /Под ред. А.А.Радугина. – М.: Центр, 1998. – 240 с.
10. Художественная культура и эстетическое развитие личности /Под ред. В.И.Мазепы. – К.: Наукова думка, 1989. – 296 с.
11. Масол Л. Виховний потенціал мистецтва – джерело освітніх інновацій //Мистецтво і освіта. – 2001. - № 1. – С. 2-5.